

Dış Borçların İdaresi ve Arjantin Dersleri

Erinç Yeldan, 19 Ocak 2005

Milliyet Gazetesi'nin 17 Ocak Pazar günü *Business* ilavesinde Prof. Dr. Korkut Boratav ile birlikte katıldığımız bir söyleşimiz yayımlandı. Dış borçlarımızın idaresi ve IMF ile ilişkilerimiz konularında söyleşi metninde çok kısa tutularak aktarılan görüşlerime buradan açıklık getirmek istiyorum. Bu vesile ile Arjantin'in geçtiğimiz hafta içinde ilan ettiği dış borç dondurma operasyonunu da okuyucularımıza tanıtmaya çalışacağım.

Arjantin, 2001'de sürüklendiği kriz ortamında 100 milyar doları aşan dış borçları üzerine moratoryum ilan etmiş ve 9 Eylül 2003'te de IMF'ye vadesi gelmiş olan 2.9 milyar dolarlık borcunu ödemeyi reddetmiş idi. Son olarak geçen hafta içinde devlet başkanı Néstor Kirchner, Arjantin'in alacaklılarına 103 milyar tutarındaki borcun yüzde 75'inden vazgeçmelerini içeren bir öneri sundu. Yani, 103 milyar dolarlık dış borç tek taraflı olarak (birikmiş faizleri ile birlikte) 42 milyar dolar seviyesine indirilmiş oluyordu. Maliye Bakanı Lavagna da söz konusu öneriyi şimdi kabul etmeyen alacaklıların bundan sonra hiçbir hak iddia edemeyeceklerini ve "alacaklarının süresiz olarak dondurulduğu" bir fiili durumla baş başa kalacaklarını duyurarak, öne sürülen ödeme programının başka bir seçeneğinin olmadığını belirtiyordu.

Arjantin hükümetince tek taraflı olarak açıklanan dış borç indirimi finans çevrelerinde geniş yankı buldu. Bazı kesimler Arjantin hükümetinin bu kararının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve alacaklılara büyük haksızlık yapıldığını iddia ederken, bir çok iktisatçı da Arjantin'in bu önerisinin tek seçenek olduğu görüşünde birleşiyordu. Bunlar arasında, örneğin New York Üniversitesi ekonomi profesörü Nouriel Roubini kendi internet sitesinde yayımlanan bir yazıda, Arjantin'in son krizde yaşadığı yüzde 25'lik üretim daralmasının tarihte eşi benzeri görülmemiş bir çöküş olduğunu vurgulayarak, söz konusu operasyondan sonra bile borç yükünün milli gelire oranla yüzde 80-90 civarında seyredeceğine işaret etmekteydi. Dolayısıyla Roubini'ye göre uluslararası finans çevrelerinin Arjantin hükümetini burada sunulan öneriden daha fazlasını elde etmek için zorlaması gerçekçi değildi. Sunulan öneri gerçekten de tek seçenek durumunda idi...

Bu arada Arjantin ekonomisi iç talebe dayalı bir büyüme sürecinden geçti ve milli geliri son iki yılda yüzde 8 oranında artış gösterdi. İşsizlik oranı 2002'nin ikinci çeyreğinde yüzde 24 iken, 2004'ün üçüncü çeyreği itibariyle yüzde 14.8'e geriledi. Tüketici fiyat enflasyonu Aralık ayında yüzde 6.1 oldu. İmalat sanayi ücretleri ise yüzde 25.8 düzeyinde arttı. Bu süreçte Arjantin hükümeti, IMF'nin 2004 için milli gelire oran olarak yüzde 4.5 düzeyinde faiz dışı fazla yaratılması önerisini, "sosyal harcamalarda daha fazla kısıntı yapılmasının olanaksız olduğu" gerekçesiyle reddetmiş ve kendisi yüzde 3'lük bir faiz dışı fazla hedefi saptamış idi.

Arjantin'in dış borçları üzerine bu şekilde moratoryum ilan etmiş olmasının Türkiye açısından anlamı nedir? Hemen belirtelim ki, "Arjantin moratoryum ilan etti, biz de yapalım" anlayışı Türkiye açısından sağduyulu ve gerçekçi bir yaklaşım olmadığı gibi, Türkiye ekonomisinin

gündeminde Őu anda dış borçlarla ilgili bir operasyon konusu da yoktur. 2005-2007 dönemini kapsayacak olan stand-by içinde önemli bir gündem maddesi olan *IMF'ye olan dış borçlarımız* ise yeni bir takvime bağlandırılarak, ötelenmiş ve bu konu, Őimdilik, ekonomi gündemimizden kaldırılmıştır. Daha açıkçası *Türkiye, IMF'ye olan borçlarına moratoryum ilan etmiş ve IMF de bu durumu kabullenmiştir*. Bu noktada Türkiye'nin IMF-dış alacaklılarına ait olan dış borçları üzerine yeni bir düzenleme gereği ekonomi gündemimizde değildir.

Ekonomi gündemimizdeki bugünkü sorun ise aşırı yoğun sıcak para girişlerinden kaynaklanan cari açıkların yarattığı kırılganlık sorunudur. Uluslararası finans şebekesinin kaprislerine dayalı bir sermaye çıkışı veya sıcak para akımlarının temposundaki bir yavaşlamanın, istihdam yaratmayan bu tür spekülâtif büyüme sürecini durgunluğa veya yeni bir krize dönüŐtürmesi olasılığı yüksektir. Spekülâtif balondaki Őişkinliđin, bir kriz ile birdenbire mi, yoksa uzun süren bir durgunluk süreci ile mi söndürüleceği konusu ise iktisadi olarak öngörülebilir bir olgu değildir.

Arjantin-benzeri bir borç moratoryumu, 2001 krizi koşullarında Türkiye'nin gündeminde idi. Türkiye, 2001 krizinin gerek hazırlayıcısı, gerekse tetikleyicisi olan IMF programının yaşanmakta olan krizin baş sorumlusu olduğunu vurgulayarak dış borç yükümlülüklerinin azaltılması yolunda somut adımlar atabilirdi. Ancak, 2001 ekonomi yönetimi bu adımı atmaktan çekindi. Bunun yerine IMF'den toplam olarak net 21.5 milyar dolarlık yeni bir borçlanmayla, Türkiye'nin uluslararası finans çevrelerine olan kısa vadeli borçlarının tasfiyesine gidildi. Yani Türkiye, yabancı kreditorlere olan vadesi gelmiş dış borçlarını, IMF'den borçlanarak kapattı. Milli gelirin yüzde 30'una ulaşan bankacılık sektöründeki krizin maliyeti ise Hazine kaynaklarıyla karşılanarak, krizin faturasının ileriki nesillere yıkılması tercih edildi.

Arjantin deneyiminden Türkiye'nin çıkartması gereken en önemli ders ise, çok uluslu şirketlerin ve uluslararası finans şebekesinin IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar aracılığıyla Türkiye'ye uygulamakta oldukları ekonomik Őantaj ve siyasi dayatmalara karşı konulabileceği gerçeği ve gerekliliğidir.

Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, 2004 yılı Mayıs ayında IMF İcra Direktörlüğü'ne vekalet etmekte olan Anne Krueger, IMF'nin 107 milyar dolara ulaşan portföyünün %70'inin sadece üç borçlu ülke –Brezilya, Arjantin ve Türkiye'ye ait olduğunu belirterek, bu durumun IMF açısından önemli riskler taşıdığına işaret etmekteydi. Krueger'e göre, örneğin 1980'lerin başında IMF'nin kredi stokunun %70'ini toplam 28 ülke taşımaktaydı. 1980'den bu yana, IMF'ye borçlanmış olan ülkelerdeki yoğunlaşma, olası bir borç krizine karşı IMF'yi çok haklı olarak endişelendirmektedir.

Türkiye, yüksek borç taşıyıcısı bir ülke olarak IMF ve uluslararası finans dünyası nezdinde aslında çok stratejik bir öneme sahiptir.